

Aikuiskasvatuksen peruskysymyksistä Saksan liittotasavallassa — keskustelu prof. Horst Siebertin kanssa

Pantzar, Eero. 1982. Aikuiskasvatuksen peruskysymyksistä Saksan liittotasavallassa. Aikuiskasvatus 2, 1, 29—31. — Tässä artikkelissa käsitellään eräitä keskeisiä aikuiskasvatuksen peruskysymyksiä Saksan liittotasavallassa tunnustetun ja meilläkin tunnetun professori Horst Siebertin käsityksiin ja näkemyksiin perehtyen. Artikkelin perustana olevassa keskustelussa käsiteltiin aikuiskasvatuksen perusterminologiaa, aikuiskasvatuksen vapauden kysymystä, aikuiskasvatuksen tehtäviä ja aikuiskasvatustutkimusta. Artikkelisiin on pyritty ottamaan mukaan vertaileva näkökulma, jota edustaa kirjoittajan artikkeleihin tuoma haastattelua analysoiva ja johtopäätöksiä sisältävä aines.

Tämä artikkeli perustuu kirjoittajan professori Horst Siebertin¹ kanssa käymiin keskusteluihin Hannoverin yliopistolla toukokuussa 1981.

Professori Siebertiä pidetään maansa johtavana aikuiskasvatuksen teoreetikkona. Hänet tunnetaan, lähinnä teostensa² perusteella, myös Suomessa. Keskustelujen yhteydessä tuli ilmi, että suomalainen aikuiskasvatus on vähän tunnettua Saksan liittotasavallassa. Professori Siebert totesikin keskusteluun sisältyvien asioiden osalta vertailun Suomen ja Saksan liittotasavallan välillä olevan vaikeaa.

Aikuiskasvatuksen peruskäsitteistä

Viime vuosina saksankielistä aikuiskasvatusta tarkoittavista yleiskäsitteistä lienevät käytetyimpiä 'Erwachsenenbildung' ja 'Weiterbildung', joita suomeksi on tulkittu sekä aikuiskasvatukseksi että aikuiskoulutukseksi. Siebertin mukaan näyttää 'Weiterbildung'in käyttö jatkuvasti yleistyneen. Hänen mukaansa koulutuspolitiikat näyttävät suosivan sitä. Aikuispedagogien keskuudessa sen sijaan 'Erwachsenenbildung' on säilyttänyt perinteisen asemansa paremmin. Saksalaisessa käsittekeskustelussa ja käsitteiden käytössä on hämmästyttävästi samoja piirteitä kuin suomalaisessa aikuiskasvatus-aikuiskoulutus -mittelös-

sä. Professori Siebert itse näkee Weiterbildung -käsitteen viittaavan ammatillisen aikuiskasvatuksen suuntaan. Erwachsenenbildung -käsite on puolestaan yleissivistävän aikuiskasvatukseen kytkeytyvä. Kuitenkin, Siebertin mukaan, käsitteiden ero on epäselvä. Niinpä niitä molempia käytetään sekä laajempaa että suppeampaa aluetta tarkoittavina.

Aikuiskasvatuksen suuntia Saksan liittotasavallassa tällä hetkellä kuvaa tavallaan Siebertin mainitsema 'Erwachsenensozialisation' -käsitteen laajentuva esillä olo, mikä johtunee lähinnä toimintamuotojen uusiutumisesta ja aikuiskasvatuksen aseman uudenlaisesta oivaltamisesta. Siebertin mukaan 'Erwachsenensozialisation' tarkoittaa oppimista ja opiskelua muodollista kasvatustutkimusta laajemmissa puitteissa mm. arkipäivän tilanteissa, erilaisena kansalaistoimintana järjestöissä ja toimintaryhmissä.

Keskustelussa aikuinen (Erwachsene) -käsitteestä tulee esiin selvästi yhtäläisyys suomalaisen ja saksalaisen tulkinnan välillä. Siebert toteaa ko. käsitteen määrittelyn yksiselitteisesti olevan vaikeaa. Kuitenkaan ikä ei hänen mukaansa ole määrittelyn ensisijainen perusta. Onhan aikuiskasvatusorganisaatioissa 15—16-vuotiaita opiskelijoita, toisaalta eräitä täysi-ikäisenä suoritettavia opintoja ei kelpuuteta aikuiskasvatukseen alueeseen. Näin hän toteaa, että aikuinen (Erwachsene) -käsitteen määrittelyssä voitaneen pitää lähtökohtana op-

pivellöisyyden suorittamista ja toimimista työelämässä. Siebertin mukaan työelämässä toimiminen on pedagogisesti ikää relevantimpi aikuisen määrite paljolti siksi, että aikuisten opiskelu tapahtuu pääasiallisesti vapaa-aikoina ja työn ohessa.

Aikuiskasvatuksen vapaudesta

Suomessa aikuiskasvatuksen vapauden perinne näkyy mm. vapaa sivistystyö -käsitteessä. Vastaava traditio sisällöllisesti on olemassa myös Saksan liittotasavallan aikuiskasvatuksessa. Voiko aikuiskasvatus sitten olla vapaa? Siebert toteaa että aikuiskasvatus on ilman muuta osa yhteiskuntaa ja se toteuttaa tiettyä yhteiskunnallista tehtävää. Menneisyudessa tosin oletettiin, että aikuiskasvatus toimintana saattaisi kyetä toimimaan progressiivisena muutoksen käynnistäjänä ja ylläpitäjänä yhteiskunnassa. Siebertin mielestä tällainen ajattelu on idealistista ja liian optimistista. Aikuiskasvatus ei ole yhteiskuntaansa progressiivisempää. Aikuiskasvatus ei pysty toimimaan poliittista järjestelmää vastaan, tosin edistykseellinen kehitys — Siebert toteaa — voi saada tukea aikuiskasvatuksesta välillisesti.

Taloudellisesti yhteiskunnan tukemana toiminta aikuiskasvatus ei voi olla tukijastaan valtiosta riippumaton. Professori Siebert näkee Saksan liittotasavallassa aikuiskasvatuksen mahdollisuudet ja pelivaran kuitenkin koulujärjestelmää laajemmiksi.

Aikuiskasvatuksen vapauteen liittyen Siebert toteaa sen, että aikuisopiskelijan vapaus määrittäyty hänen osallistumisen vapaaehtoisuuden asteesta.

Aikuiskasvatuksen tehtävistä ja vapaa-ajasta

”Aikuiskasvatuksen yleensä tulee olla, uusia ideoita etsivää ja keskustelua herättävää”, toteaa Siebert aikuiskasvatuksen tehtäviä koskevan keskustelujakson aluksi.

Tehtäviä tarkemmin pohdittaessa ongelman aiheuttaa hänen mukaan se, että työ ja vapaa-aika kytkeytyvät toisiinsa. Jos siis pyritään esimerkiksi vapaa-ajan mahdollisuuksien monipuolistamiseen, on työolosuhteet otettava huomioon ja pyrittävä tarvittaviin muutoksiin. Tämä on kuitenkin vaikea tehtävä.

Määritellössään työn ja vapaa-ajan suhteita Siebert sanoo, että työn ja ’puhtaan’ vapaa-ajan välillä on erotettavissa kolmas alue,

’Lernzeit’, jolla on toisaalta työajan ja toisaalta vapaa-ajan piirteitä. Tämä aika, ’Lernzeit’, käytetään hyödyksi erityisesti ammatillisen opiskelun merkeissä. Sen puitteissa on toki mahdollisuus yleissivistäviinkin aikuisopintoihin.

Vapaa-ajan aikuiskasvatuksen tehtävän määrittelyn taustaksi voidaan todeta tosiasiat tiedon jatkuvasta lisääntymisestä, ympäröivän maailman monimutkaistumisesta ja ja tietelistymisen lisääntymisestä. Siebertin käsityksen mukaan tästä seuraa se, että aikuiskasvatuksen tehtävänä on pienentää välimatkaa vähäisen asiantuntijajoukon ja laajan maallikkjoukon välillä. Aikuiskasvatuksen on toimittava yleissivistystä jakamalla niin, että keskustelu monimutkaisista ajankohtaisista kysymyksistä onnistuisi. Tämä kytkeytyy erityisesti vapaa-ajan aikuiskasvatuksen ja vapaa-ajan ongelmiin.

Vapaa-ajan aikuiskasvatuksen tehtävänasettelun taustalla on Siebertin mukaan myös muita ilmiöitä. Hän viittaa eräisiin teoreetikoihin (mm. Leithäuser)³, jotka ovat puhuneet arkipäivän muutoksista. Siebert tulkitsee arjen muuttuvan yhä monotoonisemmaksi, asiat toistuvat näin päivä toisensa jälkeen samankaltaisina. Vapaa-aikaamme vaikuttaa yhä enemmän ns. tajuntateollisuus. Ihminen manipuloituu ja yhä harvemmin toimii omalla perustallaan. Kaikki tämä antaa aiheen suunnata aikuiskasvatuksen organisointimuotoja uudelleen. Tulisi päästä ihmistä lähemmäksi hänen omassa ympäristössään. Arkipäivän em. muutoksiin palatessaan Siebert sanoo havainneensa kansalaisten lisääntyvän kiinnostuksen erillaiseen harraste- ja kulttuuritoimintaan käden taitojen ja omakohtaisen esittävän taiteen elpymisenä vapaa-ajan aikuiskasvatustoiminnassa.

Tulevaa kehitystä säätelee oletettu voimakas työttömyyden lisääntyminen. Tehtävänä on luonnollisesti huolehtia tällöin palvelujen tarjonnasta työtä vailla oleville. Vapaa-ajan yleinen määrällinen kehitys asettaa uuden tieteellisen velvoitteen, jonka Siebert kiteyttää käsitteeksi vapaa-aikapedagogiikka (Freizeitpädagogik). Tämän alueen kehittämisen idut ovat Siebertin mukaan löydettävissä Ranskasta. Saksalaisista tutkijoista hän mainitsee tässä yhteydessä Opaschowskin⁴ ja Nahrstedtin⁵.

Riippumatta vapaa-ajan aikuiskasvatuksen kehittyneisyydestä ja aikuiskasvatuksen tehtävän määrittelystä- ja määriteltyjen tehtävien toteutumisesta jää jäljelle ongelma aikuisten osallistumismahdollisuuksista. Siebert pitää työaikoja (kuten vuorotyö), sukupuolirooleja,

alueellisia eroja ja aikuisten opintososiaalisia etuja (esim. Bildungsurlaub) osallistumismahdollisuuksiin eniten vaikuttavina tekijöinä. Varsinaiset taloudelliset tekijät eivät — väittää Siebert — vaikuta juuri lainkaan osallistumiseen. Tämän ohella myönteistä kehitystä edustaa liikkuvuuden lisääntymisen tuomat edut.

Aikuiskasvatustutkimuksesta

Professori Siebert kertoo Saksan liittotasavallan eri yliopistoissa tehtävän suhteellisen paljon aikuiskasvatukseen liittyvää tutkimusta. Hannoverissakin on menossa useita projekteja. Yleisenä piirteenä tälle tutkimukselle on sen kytkeytyminen varsin läheisesti käytännön aikuiskasvatukseen. Aikuiskasvatuksen teorian ja käytännön kysymyksistä tutkimustointaan liittyen Siebert korostaa toimintatutkimuksen merkitystä. Hänen mukaansa aikuiskasvatus on eräänlaista 'toimintatiedettä' (Handlungswissenschaft). Teorian täytyy kytkeytyä toiminnan kohteen sen hetkiseen käytännön tilanteeseen siten, että uusille näkökulmille on kuitenkin aina tilaa. Kysymys kasvatustoiminnan käytännön relevanssista on Siebertin mukaan tärkeä. Tutkimuksen ja teorianmuodostuksen kommunikatiivisuus lisääntyy yhteistyössä aikuiskasvattajien kanssa ja kiinteästi kasvatustapahtumaan kytkettynä.

Lopuksi

Professori Siebertin kanssa käymäni keskustelu toi esiin eräitä aikuiskasvatuksen kehittämisen kannalta mielenkiintoisia seikkoja. Ensisikikin jatkuva yhteistyö kansainvälisellä tasolla on välttämätöntä teorian ja tutkimuksen kehittämiseksi. Toiseksi, juuri Saksan liittotasavallan aikuiskasvatustutkimus on suomalaisenkin hyödynnettävissä, koska maittemme aikuiskasvatusjärjestelmissä on huomattavia yhtäläisyyksiä. Kolmanneksi, tutkimuksen suuntauksiin liittyen, meilläkin on syytä nykyistä enemmän pyrkiä 'toimintatieteellisyyteen' päin.

Viitteet:

- ¹ Horst Siebert on syntynyt v. 1939. Dr. phil. -tutkinto Kielin yliopistossa (Universität Kiel) 1965. Väitellyt (Habilitation) 1969 Bochumin Ruhr-yliopistossa. Siebert nimitettiin Hannoverin yliopiston aikuiskasvatuksen professoriksi v. 1970, jota virkaa hän edelleen hoitaa.
- ² Tunnetuimmista mainittakoon Tampereen yliopiston aikuiskasvatuksen kurssikirjoinakin olleet Siebertin teokset:
Erwachsenenbildung. Aspekte einer Theorie. Düsseldorf 1972
Erwachsenenbildung in der Erziehungsgesellschaft der DDR. Düsseldorf 1970.
- ³ kts. esim. Leithäuser u.a. 1977, Entwurf zu einer Empirie des Alltagsbewusstseins. Frankfurt
- ⁴ kts. esim. Opaschowski H. 1979, Einführung in die freizeit-kulturelle Breitenarbeit. Klinkhardt: Bad Heilbrunn
- ⁵ kts. esim. Nahrstedt W. 1974, Freizeitpädagogik in der nachindustriellen Gesellschaft 1—2. Luchterhand: Darmstadt